

Stručný a jako jediný velmi teoretický...

Úvod do informační gramotnosti

(Kapitola vychází z knihy Informační vzdělávání pro učitele)

Studijní text ke 2. hodině

Obsah

1	Proč je informační gramotnost důležitá?	1
2	Model informační gramotnosti	2
2.1	Zásady informační hygieny.....	3
3	Informační vzdělávání a učitelé.....	4
4	Kompetence informačně gramotného pedagoga	5

1 Proč je informační gramotnost důležitá?

S rozvojem informační společnosti prudce narůstá počet nových profesí, které bychom mohli označit pojmem informační analytikové. Jde o osoby, které se zabývají prací s informacemi, jejich získáváním a analýzou. Zatímco před počátkem informační revoluce byl jejich počet relativně malý, v současné době tvoří dominantní skupinu ekonomicky aktivních osob. Je nutné, aby vzdělávací nabídka a edukační prostředí ve školách reflektovaly změny, kterými společnost za poslední dvě desetiletí prošla.

Zřejmě první definice informační gramotnosti pochází z roku 1974 od Paula Zurkowského a říká, že **informačně gramotná osoba je připravená používat informační zdroje při práci a při řešení problémů a naučit se využívat širokou škálu technik a informačních nástrojů.**

Na základních a středních školách by měla probíhat praktická výuka informační gramotnosti a rozvoj kognitivního potenciálu žáků v oblastech kritického a kreativního myšlení při práci s informacemi.

Získání takových kompetencí pomůže každému žákovi:

- lépe se orientovat ve světě informací
- obstát na konkurenčním trhu práce

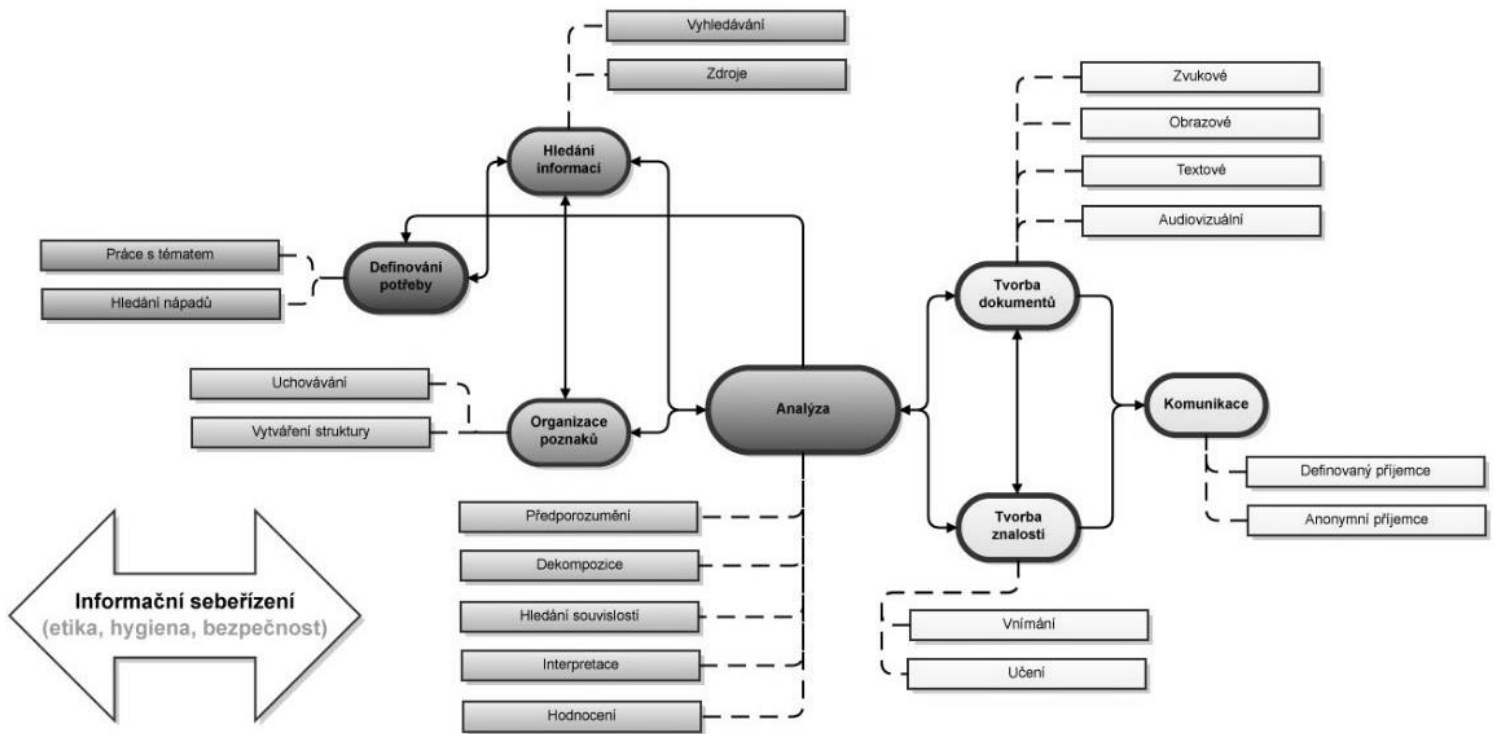
Samotný pojem informační společnosti poprvé zazněl od francouzské vlády roku 1975 v Norově-Mincově zprávě. Jde v zásadě o první krok v dějinách informačních a komunikačních technologií, kdy je občanská společnost spojována s technologickou platformou, která v této době vzniká – ať již v oblasti rychle se rozvíjející telefonní sítě, tak také s nástupem výpočetních strojů.

Dalším významným milníkem je rok 1983, kdy se v Japonsku objevuje „Plán Teletopie“, který má podporovat šíření nových médií a dalších ICT po celé zemi a zajistit komunikační a informační služby vysoké úrovně japonským regionálním městům. Zatímco v roce 1975 šlo ve Francii především o národní zájmy a určitou občanskou společnost, Teletopie jde cestou zkvalitnění života a změny životního stylu jednotlivých obyvatel země. Informační společnost je v tomto pojetí tedy chápána jako ta, která je vlivem technologií přetvářena, ovlivňována jak ekonomicky, tak také z hlediska kvality života.

Další dokumenty vydávala také Evropská unie – jedná se o Europe's Way to the Information Society, jemuž předcházela text Green Paper on the Development of the Common market for Telecommunications Services and Equipment. Obě prohlášení jsou spíše obecného charakteru, vyjadřují se k významu informační společnosti i rozvoji telekomunikací, ale přinášejí jen minimum konkrétních kroků či opatření.

Současnému chápání informační společnosti = **dynamicky se měnící struktura, která vnímá přístup k informacím jako mimořádně důležitý.**

2 Model informační gramotnosti

Model informační gramotnosti, který vidíte na obrázku výše, vychází z několika základních kamenů. Jednotlivá témata v něm obsažená nestojí v modelu izolovaně. Jednotlivé části jsou mezi sebou propojené a navzájem se ovlivňují.

Jedním z klíčových aspektů tohoto modelu je **analýza**. Tu chápeme jako součást modelu informační gramotnosti ve dvou základních stupních:

- jednak hovoříme o třídění a organizaci poznatků
- dále máme na mysli samotnou analýzu, která zahrnuje také interpretaci získaných informací a jejich vnímání v užších či širších souvislostech.

Další důležitý pojem je informační sebeřízení, které zahrnuje **bezpečnost, etiku a informační hygienu**.

1. Informační bezpečnost = zahrnuje ochranu všech informací bez rozdílu nosiče po celý jejich životní cyklus. V užším slova smyslu se jedná o ochranu počítačového systému a dat před poškozením a ztrátou informací.
2. Informační etika = dílčí část etiky, která se zabývá morálními principy a pravidly souvisejícími se zpracováním informací. Informačně gramotný člověk by si etický rozměr interakce s informací měl hluboce uvědomovat, chápat ho a při práci jej mít na paměti.
3. Informační hygiena = součást duševní hygieny. Preventivní opatření proti negativním až patologickým důsledkům informačního přetížení, a to na úrovni tvůrce, zprostředkovatele a příjemce informací. Cílem je vybírat nebo šířit pouze podstatné informace, např. e-mailové zprávy by se měly psát stručné a výstižné.

2.1 Zásady informační hygieny

Informační hygiena se snaží zmírnit negativní dopady z přemíry informací. Vždy je dobré si uvědomit, zda kontrolujete své chování na internetu a zda se u vás neprojevuje některý z rysů závislého chování:

- často myslíte na počítač a internet
- říkáte si, že tyto činnosti musíte omezit
- pokusili jste se o to, ale převládly u vás pocity neklidu
- čas na počítači vám zasahuje do práce, vztahů apod.
- počítač vám umožňuje uniknout od problémů v životě atd.

Abyste takovým projevům vědomě předcházeli, je třeba snažit se hledat jiné aktivity mimo počítač, při psaní seminárních či diplomových prací vypnout internet, pokud ho zrovna k práci nepotřebujete. Vypněte počítač také kdykoliv, kdy na něm nebudete pracovat. Odpočinek hledejte jinde.

Dalším problémem je **informačním přetížení**. Snížíte či eliminujete ho zejména pokud:

- si při vyhledávání předem stanovíte strategii a hledáte to, co jste si naplánovali (a pak už nic jiného)
- nenavštěvujete zbytečně diskuze, nečtete všechny denní zprávy na webech, nesledujete příliš často všechny kanály informací (Facebook, Twitter...)
- nekontrolujete neustále email – obvykle stačí 2x denně. Určitě si vypněte upozornění na nově přichozí maily.

Jedním z význačných rysů dnešního světa je nesporně určitá záplava informací, která souvisí s celou řadou technologických i společenských změn – od snazšího publikování přes automatické zpracování dat z různých senzorů až po rozvoj zpravodajských agentur či záplavu tiskových zpráv. Heslo vědecké komunity „publish or perish“ (publikuj nebo zhyň) má za následek masivní nárůst informací, které si často uživatelé hledají samy. Není již velkým problémem najít dostatek informací, ale klíčové je vyznat se v nich, dokázat se připravit na jejich množství, naučit se je posuzovat a zpracovávat. Tyto dovednosti jsou přitom zcela klíčové pro pracovní efektivitu, motivaci i výkon.

3 Informační vzdělávání a učitelé

Vztah informačního vzdělávání a učitelů lze vnímat ve dvou vzájemně propojených rovinách:

1. získání informační gramotnosti, tedy podrobování se určité formě informačního vzdělávání
2. praktické vyústěním tohoto procesu = vlastní pedagogická praxe

Podle znění takových strategických dokumentů, jako je například Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020, je právě informační gramotnost klíčovou kompetencí, kterou by si měli pedagogové v optimální míře osvojit. Zásadní bude také její spojení s počítačovou gramotností nebo inforatickým myšlením

Informační vzdělávání není jen téma technické, jemuž patří místo především a pouze ve školní praxi a didaktice předmětů zaměřených na ICT, ale v kontextu současného společenského vývoje je spíše a stále naléhavěji tématem průnikovým, prostupujícím všechny předměty a činnosti, které jsou ve škole vykonávány.

Zatímco ve Spojených státech amerických se běžně informační vzdělávání odehrává prostřednictvím formální systematické výuky ve školních informačních centrech, v českém prostředí je vzdělávání k informační gramotnosti typicky činnost knihovníka – ten ale nedisponuje (téměř) žádným pedagogickým vzděláním a jen velice malou provázaností se školou a jejími specifiky, nebo je informační vzdělávání úkol, který na svých bedrech nese konkrétní pedagog.

4 Kompetence informačně gramotného pedagoga

Informačně gramotní učitelé by měli disponovat těmito kompetencemi:

- schopností samostatného učení se
- schopností vyhledávat zdroje a materiály pro sebevzdělávání
- schopností uživatelské práce s počítačem (a dalšími nástroji) a sítěmi (zejména internetem)

Gramotný člověk musí umět informační technologie používat v takové míře, do jaké jsou nezbytné k jeho profesi a občanskému životu.

Velmi obecně je jedinec informačně gramotný tehdy, pokud prokazuje všechny níže uvedené kompetence:

- kompetenci definovat svoji informační potřebu, být schopen ji zúžit či rozšířit,
- kompetenci vyhledat informace, které by mohly pomoci výše uvedenou potřebu saturovat,
- kompetenci organizovat informace, vytvářet v nich strukturu, udržovat vlastní dokumenty, poznámky či nápady v takové formě, ke které se lze dále vracet a pracovat s ní,
- kompetenci informace analyzovat, posuzovat, hodnotit a interpretovat,
- kompetenci tvořit dokumenty textové i netextové povahy,
- kompetenci vytvořené dokumenty patřičným způsobem publikovat,
- kompetenci bránit se informačnímu přetížení, technostresu,
- kompetenci disponovat informační bezpečností a hygienou,
- kompetenci chovat se eticky v informačním prostředí.